

Kazimierz GAJEWSKI
Związek Polskich Artystów Fotografików
Bielsko-Biała

O Leksykonie fotografów tatrzańskich

About Lexicon of Tatra photographers

Na początku 2012 roku pojawiła się publikacja¹: Kazimierz Gajewski z zespołem, *Leksykon polskich i słowackich fotografów tatrzańskich i zakładów fotograficznych w Tatrach, na Podhalu, Orawie, Spiszu i Liptowie do roku 1939. Lexikón tatranských fotografov a fotoateliérov na území Poľska a Slovenska: v Tatrách, na Podhali, Orave, Spiši a Liptove do roku 1939.*

Autorzy: Kazimierz Gajewski, Erika Cintulová, Dana Rosová, Maroš Semančík, Magdaléna Bekssová, Zuzana Lisoňová, Aleksander Żakowicz, Dominik Dubiel.

Publikacja zrealizowana została w ramach mikroprojektu „Ocalić od zapomnienia fotografie polsko-słowackiego Podtatrza i Tatr”. Projekt był współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz z budżetu państwa za pośrednictwem Euroregionu „Tatry” w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007–2013.

Jest to pierwsza polska (a także słowacka) próba zmierzenia się z historią tatrzańskiej fotografii od oficjalnej daty wynalezienia fotografii (1839) do roku 1939. Zbieranie, opracowanie i weryfikowanie danych na temat tatrzańskiej fotografii i fotografów (którzy w tamtym czasie robiąc zdjęcia nie uświadamiali sobie, jaką wartość poznawczą, historyczną, etnograficzną, kulturoznawczą itd., itp., będzie miało to dla nas) zajęło nam wiele czasu: praca nad zebraniem i opracowaniem materiałów do *Leksykonu* zajęła prawie 8 lat.

¹ Wydawca: Miejski Ośrodek Kultury w Nowym Targu.

Przystępując do realizacji tematu, nie zdawaliśmy sobie sprawy z tego, jaki czeka nas ogrom pracy. Dzięki współpracy z wieloma wspaniałymi ludźmi w muzeach i archiwach oraz kontaktom z prywatnymi kolekcjonerami udało nam się zebrać materiał do opracowania fragmentu historii fotografii tej części Europy.

Idea ujęcia tematyki tatrzańskiej jako osobnego zagadnienia w historii fotografii zrodziła się podczas zbierania materiałów do książki *Fotografia galicyjska do roku 1918. Fotografowie Galicji, Tatr oraz Księstwa Cieszyńskiego* pod redakcją profesora Aleksandra Żakowicza. Ilość zebranego materiału podczas kwerend w muzeach i archiwach, zarówno po polskiej jak i słowackiej stronie granicy, przerosła nasze oczekiwania. Spuścizna muzealna, liczne ślady w publikacjach i czasopismach, nie tylko fotograficznych, zaczęły poszerzać materiał faktograficzny. Szukając śladów działalności Awita Szuberta, Stanisława Bizańskiego, Walerego Eljasza-Radzikowskiego czy rodziny Divaldów, okazało się, że czeka nas ogrom pracy. Należało dokonać opracowania o wiele szerszego, niż początkowo zakładano – pojawił się więc temat fotografii tatrzańskiej.

Na początku zdefiniowaliśmy pojęcie fotografii tatrzańskiej, określając obszar działania obejmujący nie tylko same Tatry, ale także regiony przylegające do nich. Skoro przed 1918 rokiem, oprócz spierających się o granice majątków Żdiar, Jaworzyna Tatrzańska i Morskie Oko księcia Hohenlohe-Oehringen i hrabiego Władysława Zamojskiego, nikt o granicach w Tatrach nie wiedział, to i my założyliśmy, że zarówno granica państwowa, jak i kulturowa nie ma znaczenia. Tym bardziej, że na terenach przez nas badanych żyli i pracowali: Polacy, Słowacy, Węgrzy, Niemcy, Austriacy, Żydzi i Romowie. Uznaliśmy, że pojęcie „fotograf tatrzański” dotyczy każdego fotografa posiadającego fotoatelier na tyle blisko Tatr, że mógł je fotografować o dowolnej porze dnia i o każdej porze roku. Tak więc dla zawodowców przyjęliśmy kryterium geograficzne: posiadanie atelier w Tatrach (najczęściej było to Zakopane), na Podhalu, Spiszu, Liptowie i Orawie. Inni, których zaliczyliśmy do tego grona, musieli nie tylko fotografować Tatry, ale i pozostawić po sobie ślad w postaci zbioru muzealnego lub drukowanego, który przetrwał do naszych czasów.

Nie zważając na granicę polsko-słowacką wyruszyliśmy na południową stronę Tatr, odbywając szereg kwerend muzealno-archiwalnych, w tym również w muzeach i archiwach w terenie, w którym punktami granicznymi na południu Słowacji była Bańska Bystrzyca i Koszyce. Należy tu wspomnieć i podziękować pracownikom Muzeum Etnograficznego w Krakowie, Biblioteki Głównej PTTK w Krakowie, Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem, Tatrzańskiego Parku Narodowego w Zakopanem, Muzeum i Archiwum w Dolnym Kubinie, Biblioteki Narodowej i Muzeum w Martinie, Uniwersytetu i Biblioteki Uniwersyteckiej w Rużomberku, członkom Fotoklubu w Rużomberku, pracownikom Archiwum w Liptowskim Mikulaszu, Podtatrzańskiemu Muzeum w Popradzie, Muzeum w Kieżmarku, Muzeum w Spiskiej Nowej Wsi, Muzeum Petzvala w Siskiej Białej, Muzeum i Archiwum w Lewoczy i Strażkach, a także TANAP-u w Tatrzań-

skiej Łomnicy. Nie sposób pominąć tu również (nie wymieniając ich nazwisk) prywatnych kolekcjonerów i rodzin fotografów, działających na badanym przez nas terenie. Dzięki nawiązanej współpracy powstały dwie wystawy ze zbiorów polskich i słowackich, które pokazywały piękno Tatr i ich mieszkańców na starych fotografiach.

Oprócz powyższego wyjaśnienia należy także uzasadnić, dlaczego opracowanie kończy się na drugiej wojnie światowej. Otóż powodów jest kilka. Najprostszy jest przyjęcie cezury historycznej, jaką była wojna – po jej wybuchu zamarł ruch turystyczny, brak było swobody komunikacyjnej północy i południa Tatr. Okupacja i jej skutki w Polsce są dobrze znanymi hamulcami każdego objawu życia kulturalnego. Ale jest i powód drugi: powojenny rozwój turystyki i amatorskiego ruchu fotograficznego, niedocenywanie powojennego dorobku fotograficznego jako dokumentu i obiektu muzealnego oraz brak prób opracowania działalności współczesnych fotografów. To wszystko powoduje, że praca, którą należałoby wykonać, jest o wiele większa niż dla części historycznej. Dodatkowym czynnikiem wpływającym na nasz brak zainteresowania poszerzeniem opracowania o współczesną fotografię jest kryterium, kogo z kilku milionów wędrujących i fotografujących Tatry (lub ich najbliższe otoczenie) uznać za fotografa tatrzańskiego.

Leksykon zawiera biografie fotografów, którzy pozostawili po sobie zdjęcia krajobrazowe, portretowe, dokumentalne i etnograficzne zarówno w postaci fotografii na papierze czy kliszach szklanych oraz fotowidokówkach i widokówkach zgromadzonych w muzeach, archiwach i zbiorach prywatnych. Dotarcie do źródeł, skanowanie zbiorów i ich opracowanie przedstawionemu na początku zespołowi zajęło wiele czasu.

Leksykon zawiera biografie 788 fotografów z bogatymi przypisami, 119 zdjęć wybranych fotografów, bibliografię obejmującą 115 pozycji drukowanych i odnośniki do portali internetowych. Zamieszczony został także wykaz miejscowości na Słowacji, które w różnych okresach czasu używały nazw: polskich, słowackich, węgierskich lub niemieckich. Całość opracowania zamyka lista nazwisk fotografów, których prace zostały zamieszczone w publikacji o objętości 400 stron druku w dwóch językach: polskim i słowackim.

Trudno wymienić wszystkich, którzy przyczynili się do rozwoju fotografii w tym okresie, w tym miejscu i kto z nich najbardziej się zasłużył dla jej rozwoju. Przygotowywany przez nasz zespół *Leksykon fotografów tatrzańskich* z pewnością nie wyczerpuje tematu i nie stanowi skończonego, zamkniętego opracowania, a raczej ma na celu inspirację do poszukiwania nazwisk wszystkich tych, którzy przyczynili się do popularyzacji fotografii w rejonie Tatr. Ewenementem jest to, że taki niewielki obszar skupił tak dużą ilość ludzi chcących dokumentować krajobraz, osoby, zwierzęta i wydarzenia. Niejednokrotnie sprowadza się to tylko do odnotowania nazwiska wymienionego w bibliografii czasopism lub wydawnictw poświęconym Tatrom i ich otoczeniu (Podhale, Spisz, Orawa, Lip-

tów). Znajdują się tu fotografowie różnych narodowości i mieszkający w różnych miejscach. Jedno, co niewątpliwie ich łączy, to umiłowanie Tatr i chęć utrwalenia niepowtarzalnych klimatów, nastrojów oraz zaskakujących co krok widoków przy zmieniającym się niemal z minuty na minutę oświetleniu.

Jak wspomniano, z pewnością nie jest to opracowanie kompletne. Nie chcemy się uważać za specjalistów i znawców w tej dziedzinie – ale chcemy sprokować posiadaczy wiedzy w tej dziedzinie do współpracy. Każda informacja, każdy dostęp do danych na temat fotografii i fotografów związanych z Tatrami i ich okolicami będzie mile widziany.

Summary

At the beginning of 2012, she appeared on the publication issued by the Municipal Cultural Centre (Miejski Ośrodek Kultury) in Nowy Targ:

Kazimierz Gajewski with a team, *Lexykon polskich i słowackich fotografów tatrzańskich i zakładów fotograficznych w Tatrach, na Podhalu, Orawie, Spiszu i Liptowie do roku 1939. Lexikón tatranských fotografov a fotoateliérov na území Poľska a Slovenska: v Tatrách, na Podhalí, Orave, Spiši a Liptove do roku 1939.* (Lexicon of Polish and Slovak Tatra photographers and photo studios in the Tatra Mountains, Podhale, Orava and Spis, Liptov until 1939).

Autors: Kazimierz Gajewski, Erika Cintulová, Dana Rosová, Maroš Semančík, Magdaléna Bekssová, Zuzana Lisoňová, Aleksander Żakowicz, Dominik Dubiel.

The term “photographer Tatra” concluded that it is every photographer holding Fotoatelier close enough to the Tatra Mountains, it could be photographed at any time of the day and at any time of year. Thus, the criterion adopted for professionals Geographical possession studio in the mountains (most often it was Zakopane), in Podhale, Spis, Liptov and Orava. Others, the inclusion of the this group not only had to shoot Tatras, but also leave a trace in the form of museum collection or printed, which has survived to our times.

Encyclopedia contains biographies of 788 photographers from rich footnotes, 119 images selected photographers, covering 115 bibliography of printed and links to web portals. Also included is a list of the Slovak Republic, which at various times used the name: Polish, Slovak, Hungarian and German. The whole development closes the list of names of photographers whose works are included in the publication of a volume of 400 pages of print in two languages: Polish and Slovak.

Key words: the Tatra mountains photography, Polish photography, Slovakian photography, lexicon of photographers.